

WIJK-IN-ZICHT

***'Sociale huisvesting in Antwerpen :
wijkwandeling langs enkele
markante projecten op het Kiel.'***

Een organisatie van de Vlaamse Huisvestingsmaatschappij i.s.m. de sociale huisvestingsmaatschappijen De Goede Woning en Huisvesting Antwerpen.

Welkom!

Het zal u opvallen dat er een zeer grote concentratie van sociale woningbouw aanwezig is op een beperkt grondgebied in de zuidrand van Antwerpen.

Om het ontstaan hiervan te verklaren, moeten we teruggaan naar het einde van de negentiende eeuw. De Antwerpse haven maakte een bloeiperiode door, waardoor de stad een enorme aantrekkingskracht uitoefende op werkzoekenden. Niet enkel de binnenstad werd te klein, ook het gebied binnen de Brialmontvesting (de huidige Antwerpse Kleine Ring) kon die bevolkingstoename niet opvangen.

Na de Eerste Wereldoorlog was er een groot tekort aan woningen. Het stadsbestuur startte dan initiatieven inzake volkshuisvesting en richtte vanaf 1919 verschillende huisvestingsmaatschappijen op om woningen te bouwen als tegemoetkoming ten overstaan van de arbeiders die jaren in de loopgraven gevochten hadden.

Zo startte de "Antwerpse Maatschappij voor Goedkope Huisvesting" met de bouw van een complex van 1410 woonegelegenheden aan de Jan Davidlei (het huidige zg. Oud-Kiel).

Na de Tweede Wereldoorlog was de woningnood nog groter en werd de oplossing hoofdzakelijk gezocht aan de buitenranden van de stad. Om niet teveel belastingplichtige burgers te verliezen aan de randgemeenten, stelde de stad enkele grote terreinen in de wijken Kiel en Luchtbal ter beschikking van de verschillende sociale woningbouwmaatschappijen en werden er grote bouwprojecten opgezet. De gronden in kwestie waren reeds voor de oorlog door de stad aangekocht, waardoor stad Antwerpen nu op eigen grondgebied een daadwerkelijk bouw- en woonbeleid kon voeren.

Vanaf dan verrezen de complexen aan de Jan De Voslei, en later ook de torens in het Kielpark. In 1973 vormde de bouw van de Silvertop-torens de afsluiting van het project 'Jan De Voslei en omgeving', dat in 1952 van start ging. Aan de Emiel Vloorsstraat werd begin jaren '50 gestart met de bouw van de 'potenblokken'.

De eigenlijke wandeling doorheen de wijk 'het Kiel' in Antwerpen start ter hoogte van de Silvertop-torens (Jan Dunecéstraat, bereikbaar via afrit K. Silvertopstraat van A12 (J. De Voslei)). 1

Het renovatieproject van de Silvertop-torens omvat de renovatie en verbouwing van 608 sociale appartementen tot 507 totaal vernieuwde woningen, gecombineerd met commerciële en buurtgerichte functies en de kantoren van de sociale huisvestingsmaatschappij De Goede Woning. Bij de voorbereiding en de uitwerking van deze renovatieprojecten werden de bewoners maximaal betrokken; gedurende de werken aan de torens zelf wordt herhuisvesting voorzien.

Tussen de torens 1 en 2 bemerkt u een 'milieustraatje'. Dit milieustraatje biedt tewerkstelling aan 1 persoon via MANUS vzw, een samenwerkingsverband tussen de buurtbeheerbedrijven BerchOp, EsDeurn en Buurtheerbedrijf Zuidrand vzw die werden opgericht om nieuwe impulsen te geven voor de ontwikkeling van de buurt. Bewoners kunnen hier dagelijks, behalve op zondag, hun geselecteerd afval kwijt. Aan de torens 2 en 3 zelf wordt voor het afgeven van afval ook dagelijks één uur permanentie voorzien.

U keert eerst nog even terug naar Toren 1 waar voor de toegang het standbeeld staat dat door de NV Antwerpse Bouwwerken Verbeeck aan de CV De Goede Woning werd geschonken. Het is van de hand van Jean Bierwerts. Aan de achterzijde van Toren 2 volgt u dan het paadje naar rechts, langsheen het speelpleintje, tot u voor het complex van gerenoveerde appartementen in de Volhardingstraat staat. 2

De gevels van dit complex werden gerepareerd en de gevelpanelen werden vastgezet met ankers. Het betonrot werd hersteld, de voegen werden vernieuwd en het geheel werd behandeld met een vochtbeschermer. Alle buitenschrijnwerk werd vervangen door ramen in PVC met dubbele beglazing en de inkomgehelen werden opge-

trokken in aluminium. Bij het vervangen van het buitenschrijnwerk werden de verdiepinghoge ramen met vast onderpaneel vervangen door volledige vensterramen die meer licht binnenlaten. De nieuwe, geel gekleurde balustrades brengen meer kleur in het voorheen wat grijze gebouw. In dit complex is ook regenwaterrecuperatie voorzien en wordt het regenwater gebruikt voor het spoelstelsel van de toiletten.

Op het einde van dit complex slaat u rechts de Willem Eekelaersstraat in. Voorbij de bocht ziet u aan uw linkerkant 84 gerenoveerde appartementen.

Zoals in het vorige complex zijn ook hier de gevels volledig gerenoveerd, inclusief het buitenschrijnwerk. In de appartementen zijn nieuwe gasafvoeren voorzien voor de warmwaterboilers in de keukens. Dat gebeurde door een CLV-systeem... De kleurschakeringen zijn vooral zichtbaar... De achterliggende garages kregen groene daken en werden voorzien van nieuwe poorten.

Op het einde van de straat stapt u naar links, de Jan De Voslei in. Op de hoek ligt een appartementsgebouw, met onderaan de kantoren van de SHM De Goede Woning. **3**

Op een gedeelte van de terreinen die in 1930 hadden dienst gedaan voor de Wereldtentoonstelling verrijst vanaf 1952 een sociale woonwijk van ca. 1450 woongelegenheden, genoemd 'Jan De Voslei en omgeving'. De ontwerper van deze wijk is architect Jos Smolderen.

Langsheen de Jan De Voslei ziet u een twintigtal complexen van verschillende grootte en hoogte. Interessant hieraan is dat deze gebouwen met het oog op een ideale bezonning schuin werden ingeplant ten opzichte van de weg. Er werd ook gezorgd voor veel groen voor de bewoners.

Aan de verkeerslichten steekt u rechts de Jan De Voslei over en wandelt u aan de overzijde verder naar links langsheen de appartementsgebouwen aan de Jan De Voslei.

In tegenstelling tot de vooroorlogse schikking van woonblokken rond een binnenkoer, zoals u die zult ontdekken op Oud-Kiel, duiden afzonderlijke, op zichzelf staande flatgebouwen hier op een veranderende visie.

Onder de gebouwen werden doorgangen voorzien om het geheel luchtig te houden en de toegang tot het achterliggende groen te vergemakkelijken. De gevelhoge erkers, blokmotieven en pasteltinten verwijzen nog naar de art deco-stijl. Heel deze wijk werd de laatste jaren gerenoveerd, waardoor het geheel veel lichter en vrolijker oogt.

Aan de voetgangerslichten kunt u de Jan De Voslei oversteken en over de Jan De Vostunnel naar de kerk Christus Koning wandelen.

Deze parochiekerk werd in 1928-1930 gebouwd als paviljoen voor de afdeling Oude Vlaamse Kunst tijdens de "Wereldtentoonstelling voor Koloniën, Zeevaart en Vlaamse Kunst". Dit tentoonstellingspaviljoen en het nabijgelegen schoolgebouw in de Pestalozzistraat zijn de enige overblijvende gebouwen van de Wereldtentoonstelling. Zij waren van tevoren bestemd als kern voor de nieuwe wijk die na afloop van de tentoonstelling op de terreinen zou gebouwd worden en werden dus opgetrokken in duurzaam materiaal.

Ten tijde van de Wereldtentoonstelling was de Jan De Voslei het decor voor een gigantische bloemenexpositie met een enorme dahliatuin. Bij het oversteken zult u merken hoe er ook na de aanleg van de Jan De Vostunnel groen behouden werd op de middenberm.

Vervolgens steekt u aan de volgende voetgangerslichten terug de Jan De Voslei over en

wandelt u de Zamenhofstraat in.

Op het einde van die straat, waarvan de rechterkant volledig ingenomen is door sociale woningen van De Goede Woning, wandelt u naar rechts en volgt de Boomsesteenweg, in de volksmond de oude of kleine Boomsesteenweg genoemd. U ziet dan in de verte voor u reeds de torens van het Kielpark.

Aan uw linkerkant ziet u het begin van de Abdijstraat, eens de 'Meir' van het Kiel en tot op heden nog steeds een belangrijke winkelstraat. Grote shoppingcentra buiten de stad oefenen echter steeds meer aantrekkingskracht uit.

Net voorbij de Abdijstraat ziet u aan de linkerkant het uitstalraam van de uitleendienst van de WoonWijzer.

De WoonWijzer is een stedelijke dienst die eigenaars-bewoners begeleidt bij de renovatie van hun woningen (renovatiepremies, huursubsidies, uitleendienst, technisch advies, architectenpermanenties e.d.).

Iets verder rechts komt u langs het Jan Ligthartplein, met sociale woningen rondom een pleintje met een zithoek en speeltuigen. Nog wat verder komt u ter hoogte van het nummer 261 aan het Clubhuis voor senioren, dat De Goede Woning gratis ter beschikking stelt van de bejaarden in de wijk.

4

Het gebouw vlak achter het clublokaal is de vroegere verwarmingscentrale van de gebouwen aan de Jan De Voslei. Die werd door architect P. Baeck omgebouwd tot 15 sociale appartementen; achteraan is de technische dienst van De Goede Woning gevestigd.

Bij een recente heraanleg van het binnengebied enkele jaren geleden werd met steun van de Vlaamse regering een prieel met zitbanken in de vorm van 2 halve rondes geconstrueerd.

Ook speelpleintjes ontbreken niet in deze wijk.

U wandelt verder over de Boomsesteenweg en aan de verkeerslichten steekt u de Camille Huysmanslaan over. U nadert nu de eerste Toren (nr. 193-288).

5

Op de gronden palend aan het Kielpark werden omstreeks 1961 drie torengebouwen opgericht. Elke toren omvat 96 appartementen, verdeeld over drie zijvleugels, met een centrale trapzaal met een schitterende lichtinval. Kijk - indien mogelijk - in de trapzaal eens naar de boven, een haast duizelingwekkend gezicht.

Keer terug naar de eerste toren en sla rechts de Jan Frans Van de Gaerstraat eventjes in. Vervolgens gaat u onmiddellijk rechts over het geasfalteerde pad in het Kielpark. Het voetbalplein en de sportvelden blijven aan uw linkerkant, en u wandelt tussen de rijen bomen van het Kielpark.

Op het einde van het pad draait u naar links en volgt u de Sint-Bernardsesteenweg.

Voor het gebouw van de Politie Zuid-Kiel staat het beeld 'Sereniteit' van Henri Puvrez.

Verderop komt u langs de feestzaal Kielpark.

Dat gebouw deed tot 1953 dienst als orangerie. De planten voor het nabijgelegen kerkhof - het Kielpark deed tot 1935 dienst als begraafplaats van de stad - werden hier in de winter binnen geplaatst. Nu zijn hier verschillende diensten gevestigd, waaronder de Werkwijzer, en wordt de zaal vooral nog gebruikt voor de organisatie van beurzen en tentoonstellingen.

Aan de overkant ziet u de vroegere kazerne van de burgerwacht, met daarachter een plein voor schietoefeningen; nadien heeft het gebouw dienst gedaan als technische school. Momenteel legt een projectontwikkelaar zich toe op de verwezenlijking van 12.800 m² commerciële ruimte en 350 parkeerplaatsen met integratie van de te behouden voorgevel. Het geheel sluit aan op de nabijgelegen Abdijstraat.

Ter hoogte van de verkeerslichten aan De Bosschaertstraat steekt u de Sint-Bernardsesteenweg over en draait u wat verderop rechts de Alfons De Cockstraat in. Op het nr. 2c vindt u het lokaal van de Technische Dienst van de CV Huisvesting Antwerpen.

6

Reeds vanaf 1912 werden er ernstige pogingen ondernomen om een structurele oplossing te zoeken voor het prangende gebrek aan arbeiderswoningen en de bestrijding van de barslechte woonomstandigheden. Maar pas na de Eerste Wereldoorlog besteedde de overheid de nodige aandacht aan de volkswoningbouw en dat uiteraard mee naar aanleiding van de heropbouw na de oorlogsverwoestingen.

In de jaren 1923-1940 verzezen de woonblokken aan de Hendriklei en de Jan Davidlei. Het zijn stuk voor stuk modelvoorbeelden van de Europese sociale woningbouw uit die tijd, zoals er ook in Wenen, Berlijn en Rome zijn gebouwd. Het gaat hier om appartementsgebouwen die aaneensluitend rond een gemeenschappelijk binnenplein worden gebouwd. Door die schikking krijgen de woningen meer licht en lucht dan de overbevolkte volkswijken in de stad. Deze blokken hebben ook een aantal gemeenschappelijke voorzieningen zoals droogplaatsen, wasgelegenheden, storkokers voor huisvuil...

Ook werd er aandacht geschonken aan groenvoorziening in de vorm van grasperken, plantsoenen en andere beplantingen.

Vanaf de jaren '90 werden die woningen gerenoveerd en aangepast aan het hedendaagse wooncomfort.

7 Ter hoogte van de Technische Dienst ziet u aan de overkant van de Sint-Bernardsesteenweg een complex van 91 nieuwbouwwoningen van de SHM De Goede Woning. U steekt nu de Alfons De Cockstraat over en schuin rechts wandelt u de Jan Davidlei in, met haar bomerijen op de middenberm.

Aan uw rechterkant ziet u het complex Thiebaud II, gebouwd in 1926. Voorbij het nr. 32 kunt u een blik werpen op het binnenplein waarop 5 trapzalen uitkomen en waar 5 verbindingsdoorgangen toegang verschaffen tot andere delen van het complex of tot het achterliggende Alfons De Cockplein. Dit gedeelte werd volledig gerenoveerd.

Op sommige verdiepingen staan er in de trapzalen nog rustbanken; die werden er geplaatst als rustpunt voor de bewoners wanneer zij steenkolen vanuit de kelder tot boven op hun appartement moesten dragen.

U keert even op uw laatste stappen terug, steekt de Jan Davidlei over en wandelt vervolgens naar links richting richting Sint-Bernardsesteenweg.

8

Dit complex (Hennig II, 1923) werd zeer grondig gerenoveerd, waarbij enkel de gevels en de traphallen werden behouden. In de aanloopfase van het project werden geleidelijk aan de appartementen niet meer verhuurd en de resterende huurders verhuisden naar blokken die gerenoveerd werden in vorige fasen. Momenteel is de laatste fase in uitvoering.

U wandelt verder naar rechts, tot op de hoek van de Hendriklei.

De ruimte die onder de bogen en via de achterliggende koeren gecreëerd werd is specifiek bedoeld voor een gemakkelijker toegang bij eventuele brandbestrijding.

De bogen zijn hier louter een sieralement.

Naast de groentenwinkel passeert u het dierendispensarium Nello en Patrasche op het nummer 424. Dit is een initiatief van de Prins Laurentstichting, waar bewoners met een laag inkomen hun dieren kunnen laten verzorgen. Het project werkt samen met het BOMproject 'Het Stadsbeest', dat het leven van dieren en mensen in de stad beter op elkaar wil afstemmen. Vrijwilligers zorgen o.a. ook vaak voor het uitlaten van dieren als hun baasje slecht te been is.

Aan de verkeerslichten kunt u eerst linksaf slaan, en van aan de hoek wandelt u ca. 400 meter verder in de Julius De Geyterstraat. Aan de nrs. 81 tot 115 werden 70 appartementen gerenoveerd en achterin werden 20 nieuwe appartementen gebouwd.

9

Het gaat hier om de eerste woningen van Huisvesting Antwerpen op het Kiel. Statieonderoverste Frans de Gieter was in 1923 samen met zijn vrouw en drie kinderen de eerste huurder. Hij betaalde 115 frank huishuur per maand voor een appartement met 4 slaapkamers.

Waar in het begin de huurders overwegend gezinnen waren met een gezinshoofdkostwinner, is een groot deel van de huurders nu alleenstaand met kinderen en vaak leven zij van een vervangingsinkomen.

U keert dan via dezelfde weg terug tot aan de Sint-Bernardsesteenweg en aan de verkeerslichten steekt u het kruispunt over en wandelt u de Hendriklei in. Vlak om de hoek wandelt u via de doorgang naar het binnenplein achter het complex Hennig I, gebouwd in 1923, waarvan de renovatiewerken volledig werden beëindigd.

Ook hier werden enkel de gevels en traphallen behouden. In één van de fases van de renovatiewerkzaamheden moest echter wegens technische problemen ook de gevel worden afgebroken omdat de fundering van het gebouw op een laag van één meter dik leem en zand stond, met daaronder een soort 'blubber'.

U wandelt verder over de Hendriklei tot aan het kruispunt met de Jan Davidlei.

Na het oversteken van de Jan Davidlei ziet u aan de rechterkant het complex Hennig III, gebouwd in 1937. Even verder door loopt u via de poortingang tot de binnenplaats van Hennig III.

10

De 5 of 6 bouwlagen hoge flatgebouwen zijn hier gegroepeerd rond open binnenplaatsen, geplaveid en indertijd voorzien van vijvers, fonteinen, rustbanken en bloembakken, of ingericht als binnentuinen. De monumentale ingang vormt de scheiding tussen de anonimiteit van de buitenwereld en de geborgenheid van de woningen. Let ook op de volledige symmetrie van gans het complex. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd op het dak van het Hennig III-complex Duits afweergeschut geplaatst dat telkens weer het hele woonblok deed daveren op zijn grondvesten. Voor de bewoners moet dat beslist geen lachertje geweest zijn.

U wandelt ook over de tweede koer, waar de appartementen inmiddels volledig gerenoveerd werden, en komt zo aan de Van Peenestraat. U wandelt links de Van Peenestraat door en aan de nrs. 87-89-91 kunt u de renovatiewerken in hun laatste fase aanschouwen. U wandelt dan verder tot aan de Maurits Sabbelaan. Op het plein tegenover u staat het bronzen beeld "Aarde" van Wilfried Pas, beeldhouwd n.a.v. het 75-jarige bestaan van CV Huisvesting Antwerpen. Hetzelfde beeld staat

in elk van de vier wijken van de CV Huisvesting Antwerpen. Achter het beeld schuin rechts ziet u een complex van 30 nieuwbouwappartementen uit 1995. U gaat verder rechts in de Maurits Sabbelaan en wandelt voorbij de residentie Eric Sasse, een complex van 194 wooneenheden, gebouwd tussen 1949 en 1952. U wandelt steeds rechtdoor en dan via het wandelpad langsheen blok B, nrs. 54-60, voorbij de voormalige verwarmingscentrale aan uw rechterkant, tot u aan de Emiel Vloorsstraat komt.

11

12

In dat grote gebouw met glaspanelen stond de 'wijkverwarming', een centrale stookplaats vanwaar de verwarmingsleidingen vertrokken naar de verschillende blokken en van waaruit de hele wijk werd verwarmd en van warm water voorzien, met een schouw die hoger was dan de omringende blokken.

Thans wordt de verwarming per blok computergestuurd en wordt het gebouw gebruikt door de technische dienst van Huisvesting Antwerpen. Ook de afvalcontainers staan hierin. In de wijk lopen verschillende projecten rond 'afval' waarbij 'sleuteldragers', huurders, worden betrokken bij het beheer van de afvalcontainers en waarbij 'toezichhouders', vrijwilligers, hulp bieden bij het sorteren van het afval. Het dagdagelijkse onderhoud wordt uitgevoerd door eigen onderhoudspersoneel van de SHM, dat bestaat uit een 30-tal personen voor ca. 2000 appartementen.

Daar draait u rechtsaf en na ongeveer 50 m gaat u via het wandelpadje weer naar rechts tot achter het gebouw van de dienst Patrimonium van Huisvesting Antwerpen. De dienst Patrimonium is gehuisvest in de voormalige conciërgewoning en dienstwoningen van de huisvestingsmaatschappij en werd ook ontworpen door Renaat Braem.

Dit gebouw valt op door de gebogen vormen en afgeschuinde vlakken, met aan de rechterkant het ronde torentje dat nog overblijft van de toenmalige 50 meter hoge schouw van de thermische centrale. Er werden blauwe geglazuurde gevelstenen gebruikt, en in enkele details steken rode accenten.

De gebouwencomplexen werden begin jaren '50 ontworpen door architect Renaat Braem in samenwerking met de architecten Hendrik Maes en Viktor Maeremans.

13

Drie hoge woonblokken (van elk 12 verdiepingen en 120 appartementen) en zes lagere blokken (van elk 8 verdiepingen en 70 appartementen), in totaal 780 appartementen, plus een gebogen rij bejaardenwoningen vormen een geheel rondom een groen binnengebied. Om de beslotenheid van het geheel te doorbreken, het zicht op de groene omgeving niet te belemmeren en de doorgang voor voetgangers te vergemakkelijken, staan alle blokken op betonnen pijlers. Op die manier wordt ook het collectief gebruik van de grond benadrukt: de grond is eigendom van de gemeenschap, niemand kan de grond privé gebruiken.

Door de hoogbouw wordt veel ruimte bespaard, die dan weer kan dienen voor rust en ontspanning.

Alle leidingen, in primaire kleuren geschilderd overeenkomstig hun functie, worden telkens over de gehele lengte van de blokken nadrukkelijk tentoongesteld in een glazen koker, wat ze meteen optimaal bereikbaar maakt. Rood zijn de leidingen voor warm water, geel voor terugkomend water, blauw voor koud water, groen voor elektriciteit...

Via het padje wandelt u verder tot aan de ingang van blok B. Bemerkt hier het beeld "Hoger op" van F. Claessens.

De liftkokers werden als afzonderlijke torens buiten de hoofdvolumes opgetrokken, waardoor ze meteen akoestisch geïsoleerd zijn.

De idee van toegangsdeuren langsheen de 'straat' moet de bewoners meer het gevoel geven een eengezinswoning binnen te gaan i.p.v. een appartement; ook de trapjes naar de woning versterken dat gevoel. Doordat het niveau van de galerijen vier treden lager ligt dan dat van de appartementen, wordt het uitzicht verruimd en de inblik gereduceerd.

Werp zeker ook een blik op de omgeving en bemerk hoe door de zigzagsgewijze inplanting van de appartementsgebouwen iedereen een weids uitzicht heeft over de omgeving en alle appartementen extra veel licht binnenkrijgen. Om veel zon binnen te laten werden de appartementen ondiep gehouden, hebben ze een ruime gevelbreedte en werden de gaanderijen los van de gevels geplaatst.

De primaire kleuren van wanden en panelen die sterk contrasteren met de 'witte' muren, werden door Renaat Braem zelf bepaald.

U wandelt nog even verder door op het paadje, en bemerkt de aandacht voor kunst in de wijk: het beeld 'Vrede' van Mark Macken werd in 1960 geschonken als Provinciale prijs 'Groenruimten' door het Nationaal Instituut voor de Huisvesting.

U keert terug via het paadje langs de dienst Patrimonium tot de Emiel Vloorsstraat en wandelt voorbij gebouw A. De betonnen beelden van Mark Macken dienen hier als ondersteuning van de luifel boven de inkom.

Op het einde van Blok A wandelt u naar rechts, tussen de 'poten' door en via het wandelpad dat naar links draait komt u dan voor de ingang van blok D. Boven de ingang van residentie Schoofs prijkt het betonnen beeldhouwwerk dat 4 personen voorstelt, omkaderd in een ovaal.

U wandelt verder naar links. Misschien is het u tijdens de wandeling al opgevallen dat er hier heel wat voorzieningen en diensten aanwezig zijn van stad Antwerpen, waaronder buurtwerking, pleinconsulenten, voorzieningen voor bejaarden, etc.

Op het einde van de Aloïs De Laetstraat staat u voor het gerenoveerde blok D1.

14

Let hierbij op het groen aan de inkompartij en op de scheidingen van de terrassen in verschillende kleuren. Door die kleurverschillen ziet u de gevel als het ware van kleur veranderen als u langsheen het volledige complex wandelt. Architect Mark Vanhecke heeft via kleuronderzoek achterhaald welke kleuren Renaat Braem oorspronkelijk gebruikt heeft en die kleuren dan ook terug 'in ere' hersteld.

U wandelt vervolgens naar rechts in de Frans Hensstraat. De laagbouwoningen op uw rechterkant zijn bejaardenwoningen, ook een ontwerp van Renaat Braem.

Tot slot volgt dan het laatste stuk van de wandeling, dat u terug brengt bij trein, tram of geparkeerde auto bij het begin van de wandeling. U keert terug op uw stappen in de Frans Hensstraat, steekt de Evert Larockstraat over en wandelt via het wandelpad van de Aloïs De Laetstraat langs de blokken D2-D3.

Vlak voor de laatste blok (D4-D5) draait u een beetje naar links, tussen de 'poten', tot u weer aan de Emiel Vloorsstraat bent. Hier wandelt u verder naar rechts en in de verte ziet u terug de Silvertoptorens.

U krijgt hier een goed overzicht van de verschillende fasen van de renovatie van de verschillende blokken.

In het grasveld rechts ziet u een natuurstenen beeld met verschillende figuren in bas-reliëf op een driehoekige zuil van de hand van A. De Martelaere. De SHM Huisvesting Antwerpen schonk dat kunstwerk in 1956 aan de wooneenheid Zaanstraat.

De witte, afgeronde gebouwen aan uw linkerkant zijn de gebouwen van Telepolis, de informaticaleverancier van stad Antwerpen, de haven en het OCMW. De heraanleg van de Sint-Bernardsesteenweg is in uitvoering.

U wandelt nu steeds rechtdoor tot u terug aan de Silvertop-torens aankomt. Na het oversteken van de Sint-Bernardsesteenweg, ter hoogte van Telepolis, kunt u aan de Kolonel Silvertopstraat ook tram 4 of 12 nemen, richting Silvertop-torens en het centrum van Antwerpen. Na het oversteken van de Antwerpse Ring ziet u verderop in de bocht het spoorwegstation Antwerpen-Zuid. U kunt nu rechts afslaan en via het paadje langs Silvertop-toren 1 komt u terug aan de vertrekplaats.

Wanneer u nog een uurtje tijd hebt, kunt u een boeiende uitbreiding van de wandeling maken doorheen de Tentoonstellingswijk.

Wij danken u voor uw interesse en hopen dat u genoten hebt van deze wandeling, waarbij u mocht ontdekken dat er zeer veel inspanningen gedaan worden om sociale woningbouw aantrekkelijk en leefbaar te maken. Wij wensen u een veilige terugkeer.

Met dank voor de informatie die o.m. verstrekt werd door en gevonden werd bij:

Antwerpen Averechts, Organisatiebureau voor stadsbezoeken, Luc Vermoesen
BOM Zuidrand, Bie Bosmans
Alex Elaut, "Architectuurroute", Toeristische fietsroute Provincie Antwerpen
Tijl Eyckerman, "Gids voor Antwerpen Moderne Architectuur"
Francis Strauven, "Renaat Braem, Architect"
Emmy Streuve, "Volkswoningbouw Kiel Antwerpen 1949-1958"
Luc Vermoesen, "Wandeling Tentoonstellingswijk en Kielpark"

